

KARL ERNST von BAER

(18. II 1792 — 28. XI 1876)

SIDEMEIST RAKVERE RAJONIGA

Mitmed paigad praeguses Rakvere rajoonis on etendanud määravat osa maailmakuulsa teadlase Karl Ernst v. Baeri ja tema suguvõsa tegevuses.

XVIII sajandi esimesel poolel omandas

Vohnja mõisa

Heinrich

Baer (1688—

1751), kellele

kuulusid veel

Sutlema ja

Lasila mõis.

Vohnjas sündisid tulevase teadlase isa- ja emapoolne vanaisa. Siin sündis ja kasvas teadlase ema Juliana Louise v. Baer ja siin abiellus ta 1787. aastal oma lellepoja Magnusi Johann v. Baeriga.

Piibe mõis läks Baeride valdusse XVIII sajandi teisel poolel. 1776. aastal suri siin K. E. v. Baeri vanaisa Heinrich Johann v. Baer ja maeti tõenäoliselt perekonna matusepaika, mis võis asuda mõisast pisut lääne pool Toodamäel, kunagises eestlaste hiiupaigas.

28. veebruaril 1792 sündis Piibes Magnusi Johann ja Juliana Louise v. Baeri perekonnas neljanda lapsena Karl Ernst, kes viidi esimesel eluaastal lelle lastetuks jäänud perekonda Lasilasse. Siit pärinevadki teadlase esimesed mälestused, mida ta oma autobiograafias meeleolukalt kirjeldab. Lelle kujundatud suurejooneline aed, lilledest ülekülvatud õu, puud maja ees ja tiigi kaldail — need olid noorele poisile esimesed loodusepildid, mis püsisid meeles raugaeani. Lasila vaheldusrikas maastik, külaskäigud naabermõisa Jõeperre äratasid poisis alateadliku kiindumuse looduse vastu. Ikka ja alati, kui ta oma hilisematel reisidel kevadlilledele sattus, meenusid nurmenukkudest kullendavad nurmed Lasilas. Ka hiljem, eriti tudengipõlves, tegi ta lühemaid külustusretki oma lapsepõlvemaale.

Baeri-aegne Lasila puumaja on kadunud, selle asemele ehitati möödunud sajandi teisel poolel tellistest kahekorruseline häärber. Käesoleval aastal püstitas «Energia» kolhoos hoone ette kauni mälestuskivi Aime Jürjo loodud bareljeefiga teadlasest. Kivi avati pidulikult k. a. 2. oktoobril.

Kaheksandal eluaastal toodi Karl Ernst tagasi vanematekoju, kus algasid koduõpetajate juhatusel süstemaatilised õpingud. Oma mälestustes meenutab ta noorusmaa maastikke Piibe ja Preedi vahel, Seljamäe, kust leiti lisa botaanilistele ja zooloogilistele kollektsioonidele. Aastatel 1834—1866 pidi K. E. v. Baer lisaks pingelisele teaduslikule tööle juhtima ka Piibe mõisamajandust. Viimase reisi oma sünnikohta tegi teadlane 1876. aasta suvel, mõni kuu enne surma.

Juba K. E. v. Baeri isa püüdis allakäinud põllumajandust mitmete reformidega parandada. Esimesena Eestimaa kubermangus hakkas ta XIX sajandi alguses kasvatama ristikkeina. Samal ajal propageeris ta külates kartulikasvatust, õhutas turba tarvitamist. Suurejoonelise lambakasvatuse algataja Piibes oli teadlase vanem vend Ludvig. Tuhandepealisi lambakarju kasvasid siin ka teadlase poeg ja pojapoeg.

Üldse kuulus Piibe mõis Baeridele 1762.—1919. aastani. Teadlase sünnimaja lammutati kahekümendate aastate lõpul. Alles on mõned kõrvalhooned möödunud sajandist ja põlispuud pargis. Opetlase sünnikoht tähistati 1960. aastal mälestuskiviga, millesse on raiutud tekst: «Siin sündis 28. II 1792 vene akadeemik bioloog K. E. Baer». Seoses teadlase sajanda surma-aastapäeva-ga rekonstrueeriti Piibe park: Pälsoni sovhoosi algatusel puhastati tiik, rajati uusi kõnniteid, istutati puud-põõsaid.

Varakult väljakujunenud teadusehuvi viis Karl Ernst v. Baeri sageli pikematele jalgsimatkadele. Ühes kirjas (24. juuli 1899) oma noorpõlvesõbrale Eduard Assmuthile teatab ta: «Ühe nädala eest ekslesin oma vanema vennaga Venevere läbipääsmatutes metsades. Ja siin sai üks inimene surmast päästetud, «agga sedda juttu ma tahhan sulle sust suhhu räkida.» Ühes teises kirjas neli aastat hiljem plaanitseb Baer Assmuthiga jalgsimatka Piibest Veneverre. Veneveres elas tol ajal Baeri isapoolne tädi.

1819. aasta suvel tutvus Baer Adam Johann Krusensterniga, keda ta Kiitsis külastas. Sel puhul kirjutas Baer: «Leida meie armsa Eestimaa susteruses inimest, kes elab täielikult teadusele, see on nii rõõmstav ja ebaharilik, et mulle näib see peaaegu romantilisena.» Korduvaid külaskäike võttis Baer ette ka Avandusele Friedrich Lütke poole ja Roelasse Ferdinand Wrangeli Lodusse.

Helmut JOONUKS